

עמוס שושן

הקמת סנהדרין בזמן הזה

ראשי פרקים:

- א. מבוא
- ב. יעדים
- ג. קשיים ופתרונות
1. חידוש הסמיכה בימינו
2. מוכנות וסמכות
- ד. חידוש הסנהדרין על רקע הקמת המדינה
- ה. סיכום

א. מבוא

בבואנו לדון בעניין חידוש הסנהדרין בימינו, צריכים אנו להקדים את התועלת והצורך שיש במוסד כזה כיום.

והן אמת, שמאז ביטול הסנהדרין¹, בסמוך לחורבן הבית השני, עת עברו על עמנו אלפיים שנות גלות, נשכחו מאיתנו לא רק עבודת המקדש והדרו, אלא גם מבנה הסנהדרין ותפקידיה וכן מקומה בהנהגת העם על אדני התורה והצדק.

יש רבים החושבים שאין מקום למוסד כמו הסנהדרין בימינו אלה, ודווקא בימי קדם יכולה היתה להיות לו השפעה מרובה (או בבוא גואל), אך עתה בתנאי החיים החדשים וכאשר אין מוכנות בעם לקבל עליהם מוסד כזה, הן מצד הציבור החילוני והן מצד חלק מהציבור הדתי - אין לפעול להקמתה כיום. מנגד עומדים רבים וטובים הסוברים, שדווקא בגלל השאלות המתחדשות בכל דור ובעיקר על רקע הקמת מדינת ישראל, יש צורך במוסד כמו הסנהדרין אשר ידון בבעיות השעה והזמן ויתן פתרונות ע"פ התורה והמסורה שיהיו מקובלים על העם.

ב. יעדים

כבר בהצגת המבוא לא יכלתי שלא להכנס ליעד ראשון במעלה אשר נכון לסנהדרין בימינו - והוא ההתעסקות בשאלות המתחדשות בכל דור, ובפרט

¹ על זמן ביטול הסנהדרין עיין בסנהדרין (ל"ז ע"ב): "מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, ארבע מיתות לא בטלוי, ובמסכת עבודה זרה (ח' ע"ב): "ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות". וע"ע ברמב"ם (הקדמה למשנה תורה): "ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא". וע"ע ב"סנהדרין גדולה" (הוניג, הוצאת מוסד הרב קוק עמוד 125), שהוא בשנת 4 לפני החורבן (66 לספירה). וע"ע שם בהקדמה לספר מאת פרופ' ש. ז. צייטלין, שמהגמרא בסנהדרין (י"ב ע"א): "שלחו ליה לרבא זוג בא מרקת ותפשו נשר ובידם דברים הנעשה בלזו וכיו", המדברת על עיבור השנה מוכח שהסנהדרין התקיימה מאות שנים אחר החורבן, ומתרץ שהמקור הראשון נוגע בדיני נפשות ובסנהדרין קטנה, משא"כ המקור השני, שעוסק בעיבור השנה וקביעת הלכה.

לאור שיבת עם ישראל לארצו, מציאות הדורשת פתרון והתייחסות של חכמי ישראל.

שאלות כאלה, שבעניינן אנו רוצים שדעת תורה תישמע ותקבל את מקומה הראוי בהכרעתן, מצריכות עמידה איתנה אל מול המציאות והבנתה, תוך ליבון ובידור הסוגיה עד פסיקת הלכה למעשה², וככל שפורום הפוסקים גדול יותר, כך יעשו דבריהם רושם ובוודאי בפסק שדנו בו מושב סנהדרי הגדולה. אמנם, פסיקת ההלכה אינה סוף הדרך, וצריך לבדוק את יישומה של ההלכה למעשה בשטח, אולם מכל מקום זהו השלב הראשון, ובעז"ה בהמשך, כאשר יכירו כל מוסדות המדינה בחשיבותו ומרכזיותו של מוסד זה, יתקבלו דבריו כמחייבים (וכמו כוחם של בתי הדין הרבניים בימינו בהלכות אישות ומשפחה בגבולות מוגדרים, שהוא דבר מוסכם ומקובל בעולם המשפט הישראלי).

יעד נוסף לסנהדרין המתחדשת, יש לראות בתיקון תקנות חדשות לפי צרכי הזמן. וכן בביטול חומרות וגזירות שנוצרו בשעתן כתריס בפני הטמיעה בתפוצות ושבטל טעמן עת חזרנו לארצנו ואנו חיים בה כעם משוחרר. אמת, ייתכן שעל אף שאנו עם חופשי בארצנו, אין אנו רשאים לבטל חומרא זו או אחרת כיון שסיבתה לא בטלה לגמרי³ (ויתכן להשאיר גזרה במקומה, על דרך משל בחשש הני"ל, אם מתוך המציאות של שכנות וקרבה לגויים, או תופעת העובדים הזרים וכד', אנו עדיין קרובים לסכנת הטמיעה, או מול מציאות הרוב החילוני, לצערנו, ישיבם ד' בתשובה שלמה לפניו). מכל מקום, חשובה מן השינוי עצמו, היא נתינת הסמכות לסנהדרין המתחדשת לברר וללבן את

² תחת כותרת זו יש להכניס את הסוגיות בענייני הגיור, ההפריה המלאכותית ונספחיה (בעלות על ביציות, פונדקאות, שכולל גנטי וכו'). תרומת איברים - חובה או איסור. היחס להר הבית ועוד שאלות בוערות רבות. אמנם נושאים אלו נדונו ע"י גדולי הדור והכמיו, אך בכולם זה אומר בכה וזה אומר בכה ואין תורה מוצאת. אולם אם היה מוסד מרומם כמו הסנהדרין המאגד בתוכו את גדולי הדור וחכמיו - שבעים ואחד במספר, מכל שדרות תופסי התורה, יכולים אנו לשער איזה רושם היו עושים הדברים.

³ כמו כן יש לדון בכובד ראש בסמכויות הסנהדרין לבטל גזרה זו או אחרת, גם אם בטל טעמן, לאור הכלל של "אין בית דין רשאי לבטל דברי בית דין חבירו אלא אי"כ גדול ממנו בחכמה ובמניין". וע"ע במסכת ראש השנה (כ"א ע"א): "אי"ל אם באים אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג, צריכים אנו לדון אחר כל בי"ד ובי"ד שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר יועל משה ואהרן נדב ואביהו ושבעים איש מזקני ישראל ולמה לא נתפרשו שמותיהם של זקנים! - אלא ללמד שכל שלושה ושלושה שעמדו בי"ד על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה". ובהמשך: "ירובעל בדורו כמשה בדורו, בן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו". הגמרא שם מביאה לסיום את דברי קהלת: "אל תאמר מה היה, שהימים הראשונים היו טובים מאלה", ובתוס' שם (ד"ה "שהימים"): "ולכך יש לשמוע לראשונים יותר מן האחרונים, אל תאמר כך, דאין לך אלא שופט שהוא בימך".

על מידת כח השינוי שיהיה לסנהדרין, ראוי להביא את דברי הראי"ה קוק בנושא זה (הדביר, ט'): "כל מי שאומר שכל הדינים והחומרות שאנו נוהגים מסיבות רבות, מהם מפני ספיקות של גרסאות בתלמוד, ומהם מפני רפיון הכוחות שנתדלדלו בהמשך זמן הגלות הארוך, כמו כל הדברים שאין אנו בקיאים בבדיקה וכיוצ"ב, המה קבועים בישראל לעד כמו כל שגוף תח"ק היא מצוה עומדת לעד, אינו אלא טועה. וכל העומד להרוס ולעקור נטוע, לבטל מנהגים ותקנות ודינים שאנו נוהגים ע"פ רבותינו הפוסקים, הוא רשע וקוצץ נטיעות של קדשי עמנו ועתיד ליתן את הדין".

ההלכות המדיניות שהיו מוזנחות במשך דורות כ"הלכתא למשיחא" ועתה הגיע הזמן לפוקדן⁴.

ייעוד אחר של הסנהדרין הוא בהשפעת התורה על כל חלקי האומה, אשר על ידי מוסד זה יבוארו דיני התורה על חלקיה השונים ע"פ התורה שבע"פ והמסורת המסורה לנו מדור דור, שהרי הסנהדרין הם הם עמוד תורה שבע"פ⁵. ע"י איגוד רבנים זה מכל תופשי התורה תגדל השפעתה על כל אחינו בית ישראל לקרב לבם לאבינו שבשמים.

והלא בד בבד עם פעילות זו, הגורמת להשפעה גוברת והולכת של מוסד הסנהדרין על האומה, יגדל גם כוחו של מוסד זה⁶. עד עת קיום חזון אחרית הימים, בהשבת ימינו כקדם והייעוד הגבוה מכל, של הנהגת העם ע"י חכמי התורה היושבים בסנהדרין. גם אם עדיין רחוקים אנו מייעוד זה, לא עם כעם ישראל, עם הנצח, שיפתח מדרך ארוכה.

בזה טמון, לדעתי, העומק הרעיוני שעליו דברו רבים. בסמיכות של "אשיבה שופטיך כבראשונה", אח"כ "ולירושלים עירך ברתמים תשוב" ולבסוף "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח"⁷. אין כאן רק מן הסגוליות והבטחה של חכמי ונביאי הכנסת הגדולה⁸, אלא זוהי הדרך בפועל ואלו השלבים שיובילו את העם למהלך הגדול הזה⁹.

לסיכום, לפני הסנהדרין המתחדשת יעמדו היעדים הבאים:

1. לפסוק הלכה למעשה בשאלות המתחדשות מעת לעת. לא רק בשאלות היחיד אלא גם בבעיות הציבור, מתוך ראייה כוללת של מוסד תורני העומד בראש האומה.

⁴ וכרבן יוחנן בן זכאי בשעתו, שהתקין תקנות זכר לחורבן ותקנות מטעם מהרה יבנה המקדש (עיין במסכת ראש השנה כ"ט ע"ב - ל"א ע"ב).

⁵ וכדברי הרמב"ם בהלכות ממרים (פ"א ה"א): "בית דין הגדול שבירושלים בס עיקר תורה שבעל פה. והם עמודי ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל. ועליהן הבטיחה תורה, שנאמר: 'על פי התורה אשר יורוך' - זו מצות עשה. וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמוך עליהן ולישען עליהן".

⁶ וכפי שרואים אנו בפועל, שע"י השפעה גוברת והולכת של מפלגות מסויימות ועשייתן בחינוך, כך גדל כוחן וחוזר חלילה.

⁷ עיין להלן, מחלוקת הסמיכה, בדברי מהר"י בירב זהו אחד השיקולים לסמיכה ולחידוש הסנהדרין. וע"ע בדברי הרי"ל מימון בספרו "חידוש הסנהדרין במדינתנו המחודשת" (עמוד כו), ועד כמה חשש מתגובה לגלונית על טענה זו, אין צורך לחפש בין השיטין. אולם, ע"פ הפירוש שהצעת, זוהי הדרך ההגיונית הפשוטה ביותר להבנת המהלך ובאופן הטבעי ביותר.

⁸ אשר הם תקנו לנו את תפילת שמונה עשרה.

⁹ כאשר אלו יהיו השלבים אשר יכבשו דרך ויכינו את הלבבות אל הגילויים הגדולים והנעלים יותר, אולם בלי לנסות בעשייה בפועל, לא נוכל לומר שציפינו לישועה, כי הצפיה אינה רק במחשבה של 'לואי ויהיה', אלא היא תפקיד ומעש, וכמו שכתוב "צופה נתתיך", וצופה על מגדל השמירה יש לו תפקיד ואחריות, ובזמן אמת עליו לפעול במהירות ובנחישות על מנת למלא תפקידו כ"צופה" טוב (עיין משלי החפץ חיים על התורה).

2. תיקון תקנות לפי צורך השעה¹⁰, וכן בדיקה מחודשת של גזרות וחומרות שנתקנו בשעתן בעת הגלות, שיש לבחון אותן מחדש בשובנו לארצנו.
3. בירור וליבון ההלכות המדיניות, שעד עתה היו "הלכתא למשיחא". וכעת, בחסד ד' עלינו, הופכים הם להיות הלכה למעשה.
4. לדון דיני ממונות¹¹ על כל סוגיהם, כולל דיני קנסות וחבלות¹², וכן לחדש את קידוש החודש ע"י הראיה ואת עיבור השנה ע"י בית דין, כדת של תורה¹³.
5. להגביר את השפעת לימוד התורה והיהדות בכל שדרות העם, אשר ע"י כך גם יגבר כח הסנהדרין עצמו, ועד קיום החזון של "אשיבה שופטין כבראשונה... את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח".

ג. קשיים ופתרונות

1. חידוש הסמיכה בימיו

אמנם, אין ספק שלמעוניינים בחידוש הסנהדרין צפויים קשיים בכל מהלך בו ינקטו. ראש לכל היא המחלוקת **ההלכתית**, האם אחר שבטלה "הסמיכה", היא סמיכת חכמים, סמוך אחר סמוך ממשה רבינו, יש אפשרות לחדשה או לא. שכן הסמיכה אחוזה ותלויה בשרשרת הדורות, וכמו שכותב הרמב"ם¹⁴:

¹⁰ דוגמא לחוסר העשייה ותיקון תקנות, מביא הרב פדרבוש ב"משפט המלוכה בישראל", על אשר עד היום לא הרהיבו מוסדות הרבנות בא"י להכריזו על יום צום מיוחד לזכר חורבן יהדות אירופה והשמדת מליוני נפשות מישראל, צום שיחייב מן הדין כשאר צומות המקובלים, למרות מה ששואת עמנו באירופה עולה בנוראותה על כמה צרות שצומות מן הדין נקבעו עליהן בעבר. כמו"כ לא ניתן ביטוי מספיק לאירוע ההיסטורי החשוב של תקומת מדינת ישראל בכלים דתיים ורוחניים, אשר בשל כך נעשה יום העצמאות בישראל לחג לאומי בעל תוכן חילוני בעיקרו.

¹¹ אמנם גם כיום יש אפשרות לבתי הדין הרבניים לדון דיני ממונות, אולם כ"ז הוא רק ע"פ סמכות ממערכת המשפט החילונית, ודווקא בתור בי"ד **בוררין**, אך אין להם את הכח והסמכות לכמות דין (לדוגמא, כאשר אחד מן הצדדים אינו מעוניין לבוא ולידון בפני בי"ד רבני בענייני ממונות). כמו"כ אינם יכולים לדון דיני קנסות וכד', אלא דווקא דיניים סמוכים. וגם אם מסכימים לדון בפניהם דיני ממונות, הלוואות וכד', לפי חלק מהפוסקים הוא רק מדרבנן (עיין סמ"ע בחושן משפט הלכות דיינים א', ועיין בנתיבות המשפט שם, שלדעתו הוא מדאורייתא). כיון שבטלה הסמיכה, ואנן הדיוטות אנן, הלכך אין דנין בזמן הזה מן התורה, אלא שליחותיהו דקמאי עבדינן. וגם שליחותיהו דקמאי הסמוכים עבדינן, דווקא במידי דשכיחא ואית ביה חסרון כיס, כגון דיני הודאות והלוואות וכתובת אשה וירושות ומתנות כו' כמפורט בשו"ע בחו"מ (ריש הלכות דיינים).

¹² עיין בסנהדרין (ח' ע"א).

¹³ עיין בכתובות (ק"ב ע"ב), וע"ע ברמב"ם הלכות קידוש החודש (פ"א ה"ח), ועוד שם (פ"ד ה"ט-י). אולם הרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות (מצוה קנ"ג) חולק על שיטת הרמב"ם, שצריך את בי"ד הגדול לחישוב החודש ולעיבור השנה, ולדעתו די בבית דין של שלושה, ומ"מ אליבא דתרוויהו צריך שיהיו סמוכים.

¹⁴ ועיין שם בארוכה בדרך הסמיכה בפועל. וע"ע ב"סיני" (מ"ח) מאמרו של ד"ר שלם ורהפטיג על הסמיכה בזמן התלמוד.

"אחד בית דין הגדול ואחד סנהדרין קטנה או בית דין של שלשה צריך שיהא אחד מהן סמוך מפי הסמוך. ומשה רבינו סמך יהושע ביד שנאמר 'ויסמוך את ידו עליו ויצוהו'. וכן השבעים זקנים משה רבינו סמכם ושרתה עליהם שכינה. ואותן הזקנים סמכו לאחרים ואחרים לאחרים ונמצא הסמוכין איש מפי איש עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבינו" (הלכות סנהדרין פ"ד ה"א)

א"כ, מיום שבטלה הסמיכה שוב אין דרך לחדשה, אלא עד שיבוא אליהו אשר הוא סמוך ויחדש שוב את הסמיכה ואת הסנהדרין¹⁵.

והנה הרמב"ם הביע את דעתו, כי יש אפשרות גם בימינו לחדש את הסמיכה וכך כתב:

"נראים לי הדברים, שאם הסכימו כל החכמים בארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים, ויש להם דיני קנסות, ויש להם לסמוך אחרים. אם כן למה היו חכמים מצטערים על הסמיכה? לפי שישראל פזורים ואי אפשר שיסכימו כולם. ואם היה שם סמוך מפי סמוך, אינו צריך דעת כולם, אלא דין דיני קנסות לכל, שהרי נסמך מפי בית דין, והדבר צריך הכרע" (הלכות סנהדרין פ"ד ה"א)

ובדברים אלו נתלו גדולי החכמים אשר רצו לחדש את הסמיכה בהסכמת חכמי ישראל¹⁶. אולם המתנגדים לסמיכה נתלו בסיפא שבדברי הרמב"ם שכתב "והדבר צריך הכרע". א"כ, אין הדברים מוכחים, אלא יש מקום לדון בהם, לדעתם, מסיבות שונות, ואין אפשרות לחדש את הסמיכה וממילא אין סנהדרין.

ואולם דברים אלה שכתב הרמב"ם בידו החזקה ובסיומת "והדבר צריך הכרע", נכתבו במקום אחר בלא הערה זו.

וכך היא לשון הרמב"ם (בפירוש המשניות סנהדרין פ"א):

"ויראה לי, כשתהיה הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה, וישמו אותו לראש ובלבד שיהא זה בארץ ישראל, כמו שזכרנו, הנה האיש ההוא תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך, ויסמוך הוא אחרי כן מי שירצה. שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שיצטרך, שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים, והקב"ה יעד שישוּבו, כמו שנאמר 'ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצריך כבתחילה ואחר כך יקרא לך עיר הצדק'".

והנה על תוקפם של דברים אלו קמו מערערים, שהרי ידוע שכתבת היד החזקה היתה לאחר כתיבת פירוש המשניות לרמב"ם. והרמב"ם חזר בו

¹⁵ בדעה זו (המובאת בדברי הרדב"ז וכן בדברי מהרלב"ח) נדון בהמשך דברינו.

¹⁶ וכאשר ביארתי בהרחבה במאמרי "מחלוקת הסמיכה" (חלקו פורסם בעלונים י"א, י"ב), על הפולמוס החרוף אשר פרץ במאה השש עשרה בין רבי יעקב בירב מחכמי צפת, רבו של מרן רבי יוסף קארו בעל השולחן ערוך, לבין רבי לוי בן חביב (מהרלב"ח). עיין שם בהרחבה בנקודות הייחוד.

בחלק מן הפירושים וההלכות שכתב בפירושו למשניות, וגם שינוי לשון זה תולים הם שחזר בו ממה שכתב בפירוש המשניות שלו¹⁷.

ואולם במקומות רבים הכניס הרמב"ם תיקונים ושינויים גם אחר שסיים לתבר את ה"משנה תורה". וכן כתב הרמב"ם בעצמו בהקשר לפירוש "פרוזבול המוקדם והמאוחר"¹⁸. והשיב על זה הרמב"ם:

"זה שכתבנו בחיבור (משנה תורה) הוא הנכון שאין בו ספק, וכן כתבנו בפירוש המשנה, ומה שהגיע לידכם פירוש המשנה ומצאתם בו הפך מדברי שכתבתי בחיבור, זה שהגיע אליכם הוא *המהדורא קמא* שיצאה מתחת ידינו קודם שעייננו ודקדקנו היטב... אבל אחרי שדקדקנו בדברינו ועייננו בהן נתבאר לנו כל מה שכתבנו בחיבור. ודעו כי יש במהדורא קמא זו של פידוש המשנה שהגיע לידכם מקומות רבים כיוצא בזה בעניינים שנמשכו מהם בכל דבר מאותם הדברים לדעת גאון מהגאונים, ואחר כך נתבאר לנו העניין וראינו הדחיות שיש לאותן הדעות והסברות של אותם הגאונים באותם הדברים ודחינו אותם, והנה אני מודיע לכם דבר זה" (שו"ת הרמב"ם, הוצאת פריימן עמוד רמ')

והנה גם הלכה זו נראה שעברה את עין הנשר הגדול וכפי שנמצא כתוב בפירוש המשניות לרמב"ם¹⁹ בתוספת הגהות בכתב ידו של הגאון רבי בצלאל אשכנזי (בעל "השיטה מקובצת"). שם, לאחר הלכה זו יש תוספת בכתב ידו של הגאון רבי בצלאל אשכנזי וז"ל:

"ואם תאמר, שהמשיח ימנה אותם ואפילו יהיו אינם סמוכים זה שקד, כי כבר ביארנו בהקדמה לספרנו כי המשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע, לא במקרא ולא בפירושו. ואני סובר כי הסנהדרין יחזרו

¹⁷ וכמו שכתב רבי מנחם עזריה מפאנו בתשובותיו (סימן קי"ז): "פירוש המשניות (להרמב"ם) דקטנותא נינהו ולא מקשינן ליה מנייהו".

¹⁸ בפירושו למשנה בשביעית (פ"י מ"א), שם כתב אחרת ממה שכתב ב"משנה תורה" הלכות שמיטה ויובל (פ"ט הכ"ב).

¹⁹ שנדפסו יחד עם התלמוד, וינציה ר"פ - רפ"ו. ומתוך הוספותיו של הגר"ב אשכנזי מוכח שהם ע"פ מהדורא בתרא של פירוש המשנה לרמב"ם. דוגמא לכך, בפירוש המשנה לסנהדרין (פרק עשירי) ביסוד הרביעי של שלושה עשר עיקרים ישנה ההוספה הבאה: "ודע, כי יסוד תורתנו הוא היות העולם מחודש יש מאין - כמו שביארתי במורה". והרי ספר מורה נבוכים חובר ע"י הרמב"ם לעת זקנתו לאחר סיום כתיבת ה"משנה תורה", וא"כ מוכח שהגהות ותיקונים אלו הם ע"פ מהדורא בתרא של פירוש המשניות לרמב"ם וכנ"ל. והרב ד"ר ש. פדרבוש רצה להביא הוכחה חותכת מתוך דברי הרמב"ם הללו גופא, שהם נכתבו אחרי כתיבת "משנה תורה", ממש"כ בהוספה עצמה: "כי כבר ביארנו בהקדמה לספרנו וכנ"ל, ודבר זה כתבו הרמב"ם בהקדמתו ל"משנה תורה" (עיי' בספרו "משפט המלוכה בישראל" הוצאת מוסד הרב קוק עמוד 97 הערה 33). והמעין בהקדמת הרמב"ם ל"משנה תורה" לא ימצא כזאת, ולדעתי טעה בדבר זה, ואשר כתבו הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה, "עוד אמרו אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל - שומעין לו, בסנדל - אין שומעין לו. ירצה לומר שאין להוסיף ולא לגרוע במצוה על דרך נבואה בשום פנים וכנ"ל". עיי' שם באורך, ואכמ"ל.

קודם ביאת המשיח וזה יהיה מן המופת שלו. אמר ואשיבה שופטיך וכו' ואחרי כן יקרא לך עיר הצדק".
 א"כ לפנינו הוכחה כי הרמב"ם סובר שישנה אפשרות לחדש את הסמיכה קודם ביאת המשיח וע"פ הדרך הנ"ל.
 ואולם גם אחר ראייה מוחצת זו, שדעת הרמב"ם היא כי ניתן לחדש את הסמיכה קודם בוא המשיח, נמצאו חולקים על דעתו גדולי עולם. שהרי כל יסוד דבריו של הרמב"ם בנוי על כך שאם לא תאמר כן איך יתכן חידוש הסנהדרין קודם בוא הגאולה והקב"ה יעד שישבו קודם ביאת גואל וכמש"כ "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה ואחר כן יקרא לך עיר הצדק", וכנ"ל.
 ועל זה העיר הרדב"ז:

"ומי אתן ואדע, שהרי אליהו בא לפני המשיח כמובא בכתובים ובדברי חז"ל, והרי הוא סמוך ויסמוך אחרים לפני בוא המשיח. ותו, דבני ראובן עתידים לבוא ולעשות מלחמות לפני בוא מלך המשיח, ומאן לימא לן שלא יהיה בהם סמוך מפי סמוך והוא יסמוך אחרים. ותו, שאמרו במדרשות שהמשיח יתגלה בגליל ויחזור ויתכסה, ומאן לימא לן שלא יסמוך בית דין בזמן שיתגלה בתחילה, ואפשר, שמתוך קושיות אלו וזולתם לא סמך על מה שכתב בפירוש המשנה, וכתב בפסק והדבר צריך הכרע".
 ואולם כבר הבאנו את דבריו החריפים של הרמב"ם בהוספה, שהאומר כן זהו שקר, כיון שהמשיח לא ישנה בדת ולא יחדש בה דבר. כמובן, צריך להסביר בדעת הרמב"ם כי דבר זה הוא שקר, כיון ש**משיח אינו סמוך מפי סמוך**, ואם כן כיצד יוכל לסמוך לאחרים, והרי אסור לו לשנות או לחדש בתורה?
 על טענה זו משיב המהרלב"ח:

"כי לפי האמת אין הסמיכה בזמן על ידו ועל ידי אליהו הנביא חידוש בדת, שהרי לפי קבלתינו אליהו עדיין חי²⁰, והרי הוא סמוך מפי סמוך. גם המשיח עצמו, כיון שיהיה גדול ממשא רבינו ע"ה כמאמרם ז"ל²¹, וזה יהיה ע"י שיסמוך אותו אלוקינו יתברך, אינו דבר חוץ מן הדין שגם הוא יוכל לסמוך, כי אין זה חידוש בדת, שהמצוה מן התורה היא שלא יוכל אדם לדון דיני קנסות, במשל, אלא אם יהיה סמוך, וזאת הסמיכה שלו די בשתהיה ע"י סמוך

²⁰ עיין מועד קטן (כ"ו ע"א), שאפשר להסיק כך מהגמרא: "אמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן, **אליהו חי הוא**, אמר ליה כיון דכתיב 'ולא ראהו עוד' **לגבי דידיה כמת דמי**". וא"כ לדעת שניהם אליהו חי, אלא שנסתר מעינינו.

²¹ בתנחומא (תולדות י"ד), ילקוט שמעוני (ישעיה רמ"ז תע"ו) על הפסוק בישעיה (נ"ב, י"ג): "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבוה מאוד" - "הנה ישכיל עבדי" - זה מלך המשיח. "ירום ונשא וגבוה מאוד" - ירום מאברהם, שכתוב בו "הרמותי ידי אל ד", ונשא ממשא שכתוב בו "כי תאמר אלי שאהו בחיקך", וגבוה ממלאכי השרת, שנאמר בהם "וגביהם וגובה להם", וכן הוא אומר "מי אתה הר הגדול", שהוא גדול מן האבות. עכ"ל.

אחר, וכל שכן אם יהיה סמוך ע"י הקב"ה כמו שהיה משה רבינו ע"ה, ואין זה חידוש מצוה אלא חידוש מעלה באותו הסמוך".
ואולם יש להשיב גם על דברים אלו של מהרלב"ח. את טענתו הראשונה של מהרלב"ח, שאליו, אשר הוא סמוך מפי סמוך, יקים את הסנהדרין, יש לדחות²² ע"פ שיטת הרמב"ם, שהגאולה תהיה בדרך הטבע, וכן כתב:

"אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשי בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג... אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד" (הלכות מלכים פ"ב ה"א-ב)

וגם בדבר זה של בוא אליהו, אם הוא יהיה אליהו הנביא שחי בימי אחאב או הכוונה לנביא שיעמוד לפני ישראל, נראה שהוא נוטה לפרש כי מדובר בנביא, וכך כתב שם:

"ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין ליבם, שנאמר 'הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא...' ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו".
ולפי דבריו נראה שדעתו נוטה שיעמוד נביא אחר, וא"כ לא יהיה בידו להסמיך אחרים.

יש מעירים יפה, שאף אם מדובר באליהו הנביא, הנה כתוב בגמרא בעירובין (מ"ג ע"א - ע"ב):

"הריני נזיר ביום שבן דוד בא, מותר לשתות יין בשבתות ובימים טובים... כל יומא ויומא נצי לישתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול, אלא אמרינן לבית דין הגדול אתא".

הרי שאליו הנביא כשיגיע, יבוא לבית דין הגדול תחילה, וכיון שביט דין הגדול יהיה קיים עוד קודם לבואו של אליהו, על כרחך שהסמיכה תתחדש ע"י חכמים עוד קודם לכן²³.

גם על טענתו השניה של מהרלב"ח, כי המשיח יהיה גדול ממשח, יש להשיב, דלא בגדלות תליא מילתא, שהרי בשלשלת סמיכה תלה רחמנא. ואפילו מי שהוא קטן בהרבה ממשח רבינו יוכל לסמוך כיון שנסמך מן הסמוך, ואילו הגדול ממשח עצמו לא יוכל לסמוך א"כ נסמך בעצמו.

עוד יש להוסיף, שבניגוד לדעת מהרלב"ח, שהמשיח גדול ממשח רבינו ע"ה, אין דעתו של רבינו הרמב"ם כן, וכמשי"כ²⁴:

²² עיין במאמרו של הרב אברהם מימון - "חידוש הסנהדרין לפי דעת הרמב"ם" - סיני כרך ל"ו.

²³ ומהרלב"ח הרגיש בזה, וע"כ פירש גמרא זו ע"פ הריטב"א שם: "פירוש ללשכת הגזית מקום בית דין הגדול, כי שם יתגלה תחילה". ולפי פירושו הכוונה היא למקום מושבו של ב"ד, אולם לדעתו בית הדין עדיין לא יהיה קיים אז.
וע"ע בספר "משפט עוזיאל" לגאון הראשלי"צ הרבצ"ח עוזיאל וצ"ל, שפירש כוונת גמרא זו לב"ד החשוב שבדור.

²⁴ ואע"פ שהבאנו לעיל בהערה את המקור לדברי מהרלב"ח במדרש, יש מקורות גם לדברים אלה של הרמב"ם, עיין במסכת ראש השנה (כ"א ע"ב) על משי"כ לא קם נביא עוד בישראל

"שאותו המלך (המשיח) שיעמוד מזדע דוד בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו" (הלכות תשובה פ"ט ה"ב).

הרי שלדעת הרמב"ם יהיה מלך המשיח קרוב למשה רבינו, אך לא גדול כמותו ובודאי לא יותר ממנו. ולסיכום הדברים, נראה שע"פ דעת הרמב"ם, ישנה אפשרות נוספת לחידוש הסמיכה ע"י חכמי ישראל, בודאי נכונים הדברים בימינו כאשר עולם התורה המרכזי פועל כעת בארץ ישראל²⁵.

2. מוכנות וסמכות

בעיה שניה, מרכזית לא פחות מבעיית חידוש הסמיכה, ואף יותר ממנה, היא בעיית המודעות והמוכנות בעם למוסד כמו הסנהדרין. המוכנות בעם אינה רק בעיה חברתית גרידא, יש לה פן הלכתי מובהק. מלבד המשוואה הפשוטה, שכגודל ההסכמה בעם לסנהדרין, כך יהיו סמכויותיה ותוקפה. להסכמה עצמה של העם להקמת מוסד הסנהדרין ישנה השפעה הלכתית אם תקום סנהדרין בכלל.

וממש כדברי הרמב"ם ז"ל: "נראין לי הדבים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל...". הרי **שבהסכמה** תליא מילתא, אולם נראה מתוך דבריו שאין צריכים את הסכמת העם, אלא **דווקא הסכמת החכמים**. אכן, גם זו משימה לא קלה, ואם במציאות דאז, בימי מהר"י בי רב, בעוד הישוב בארץ קטן וחכמי צפת הם השולטים בארץ לא הצליחה הסמיכה בשל החכם הירושלמי מהרלב"ח (כאשר ירושלים חריבה באותו הזמן וחכמים בה מעט), כ"ש שתכבד ההסכמה כיום בין חכמי א"י אשר ב"ה רבים הם.

גם אחר הסכמת חכמים זו אם תהיה והקמת הסנהדרין מבחינה הלכתית, צריך את הסכמת העם בשביל הסמכות שיתן העם לסנהדרין, צריכים אנו לזכור שישנו רוב יהודי בא"י אשר אינו שומר תורה ומצוות. ואפילו בתי הדין הרבניים כיום, נמצאים במאבק קיומי מול מערכת המשפט החילונית, המקצצת בסמכויות בתי הדין הרבניים, אפילו בשאלות הנוגעות בענייני אישות.

מין הראי"ה קוק נזקק גם הוא לשאלת חידוש הסנהדרין עם ההתעוררות שהיתה בענין זה באותה תקופה וכדבריו²⁶:

כמשה" נביאים לא קם, במלכים קם. ויש שם דעה נוספת שגם במלכים לא קם כמותו, ואכמ"ל.

²⁵ וכדברי הרמב"ם, בדחכמי ישראל תליא מילתא; וע"ע בספר "ישועות מלכו" מהגאון ר' ישראל יהושע מקוטנא בליקוטי תורה (פרשת תרומה), שכתב, שאלו היכולים לעלות לארץ ישראל ואינם עולים אין מתחשבים בהם, וע"ז כתב הרמב"ם "והדבר צריך הכרע". וז"ל: "... הי"נ כיון שהיה בידי כולם לעלות ולא רצו נטלו העולים כח וזכות הנשארים ולהם היה הכח והזכות מרוב ישראל ומקרי רוב ישראל על אדמתם. וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות סנהדרין, דהסכמת רוב חכמי ישראל בא"י מועלת לענין סמיכה ולא משגיחין בחכמי חו"ל. ומה שהניח הדבר בספק שכתב 'והדבר צריך הכרע' מטעם, דאולי בזמן הזה שאין בידי חכמי חו"ל לעלות אין כל הכח בידי חכמי ארץ ישראל". וא"כ בימינו שמרכז העולם התורני בא"י, ויש יכולת בידי כל אדם לעלות בנקל לא"י, ודאי שיש להתחשב בחכמים שבא"י.

"ידידי הדר"ג פונה אלי בשאלה הכללית והנוקבת ויורדת עד תהום קדושת ישראל מעמד תוה"ק וסלילת דרך גאולתנו ההולכת ומתקרבת בחסד צור ישראל על עמו ונחלתו, היא שאלת הסמיכה והשבת הסנהדרין. שאלה זו שנהיתה לסלע המחלוקת לשם שמים בין אדירי גאוני קמאי דקמן רבותינו הגדולים הר"י בי רב והרלב"ח וסייעתם זצ"ל. מובן הדבר, שמצד מצבנו לעומת הענקים הקדמונים הללו היה ראוי לנו להיות מלאים בושה להרים ראש להכניסו בין ההרים הגדולים הללו, אבל בכל זאת נמצאו דוקא בתקופת השנים האחרונה חלק הגון מסוגים שונים, מהם ת"ח גדולי תורה מפורסמים ומהם אנשי לב יראים וחרדים ומהם אנשי מעש מפעל ורגש, אשר העלו עוד הפעם את השאלה הזאת על שולחן מלכי רבנן".

אכן, בהמשכה של האגרת מדגיש הרב קוק את בעיית ההסכמה לחידוש הסנהדרין כבעיה המרכזית מול שאלת חידוש הסמיכה, וז"ל:

"ואני בעניי, מאז הנני רגיל להשיב בזה דבר לשואלי. כי אם שמצד הויכוח בגופי הלכות יש לנו אפשרות להראות פנים להצד הנוטה כלפי ההן, בכל זאת איני רואה שום אפשרות של כנוס הדעות בין חכמי ישראל שבדורנו הלקוי אולי יותר מכל הדורות מהקטגוריא שבין ת"ח, שהיא אחת מסימני עקבתא דמשיחא, ועל כן להכנס בענין נשגב וקדוש בקדושתה של המדרגה העליונה שבתורה, בלא הכשרה והכנה לבכית ומעשית מוקדמת, הוא דבר שיעלה רק פולמוס דברים ושום תועלת מעשית לא יוכל לבוא מזה".

ואעפ"כ מציע הרב קוק את תוכניתו המעשית, בהכנת תשתית רחבה ע"י יסוד "רבנות כוללת" לכל יהודי העולם. ואם יזכה הדבר להצלחה, אפשר יהיה לדון בחידוש הסמיכה וחידוש הסנהדרין, ואלו דברי קדשו:

"אמנם לא ננעלו השערים לפנינו אם נתחיל ללכת באופן מודרג, כאשר בימינו האיר השי"ת עלינו בחסדו ופזורי ישראל הולכים ומתכנסים לא"י... וכבר מראשית יסודה של הרבנות בא"י באופן כללי ומוכר בין מצד הקהל כולו ברובו הגדול באה"ק ובין מצד הממשלה, הבעתי את דעתי כי אם יעלה בידינו לסדר באופן הגון את הרבנות בא"י לסעיפיה וריכוזה, אז נוכל לפנות לכל קהל ישראל, וכייחוד להרבנים הגאונים היותר משפיעים שבגולה, לכל האגודות של הרבנים ולכל כינוסיהם, לכל אלה שהם רבנים באמת העומדים על יסוד קדושת התורה הקדושה, בכל מלוא האמת והאמונה בטהרתם שהם מכחם ישתתפו עמנו באגודה אחת ומכל פזורי הגולה יהיו נשלחים שלוחים בחירי גאוני וגדולי הדור

²⁶ בתשובה משנת תרצ"ה לרה"ג צבי מקובסקי זצ"ל, שהיה חבר בבי"ד בת"א, חיבר ספר בשם "ואשיבה שופטיך" העוסק באפשרות לחדש את הסנהדרין בזה"ז. התשובה נדפסה בספר הנזכר עמ' ל"ז, וכן ב"יאוצרות הראי"ה" עמ' 1073.

הידועים בתורתם וצדקתם הגדולה והאמיתית והידועים יפה את חיי כלל ישראל ומסורים בכל לבכם לישועתו ברוחניות ובחומריות. וחודש אחד בשנה יקבע לזמן הופעת השלוחים צירי הגולה הגאונים והצדיקים והמפורסמים ובזמן הישיבה המאוחדת שתהיה מאוגדת ביחד מגדולי רבני אה"ק וגדולי רבני הגולה, תהיה אסיפה הגדולה הזאת נקראת "הרבנות הכוללת". והמובן יהיה הרבנות של כל ישראל הגוי כולו.

ואם חפץ השי"ת בדינו יצליח והכינוס הזה ואיגודו יבואו על נכון ופעולות לטובה, בין לחיזוק מצב התורה בכל ענייני הדת בין לפתרון של השאלות היותר גדולות וכלליות הקשורות בחיי האומה בארץ ובין לתיקון מצב הכלל, ביחש החיצוני כלפי האומות, בקשר עם חיזוק ידים של מליצינו ואוהבינו שבהן, בין להפרת עצת רשעי עולם שונאינו ומקטרגינו, בין בנוגע לחיי ישראל בארץ ובין בנוגע לחייו בכל תפוצות הגולה - כשכל אלה הדרכים יעוטרו באיזה מדרגה של הצלחה וכבוד, אז רק אז תוכל לעלות על הפרק גם כן שאלה זו של השבת שבותינו בדבר ערכה של הסמיכה ואפשרותה²⁷.

תכניתו של הרב קוק, תכנית ארוכת טוח היא, והרב קוק בודעו שהשואל מצפה לתמיכה מיידית שלו בעניין זה, דואג לעודדו בסיוע דבריו, אבל ע"פ דרכו של הרב קוק. וכך הוא כותב:

"עניין שיהיה נכבד בעולם, בין בעולם הרוחני שלנו וק"ו בעולם המעשי של כלל ישראל בתפוצותיו ובעולם הגדול האנושי בכלל, אי אפשר שתהיה להשאלה הגדולה והיסודית תפישת יד כ"א ע"פ הסדר הגדול הזה, שאעפ"י שהיא דרך ארוכה, אבל הלא כבר ידוע לנו שהדרך המובילה אל המטרה היא דוקא אותה הדרך הארוכה וקצרה ומפי עוללים ויונקים יסדת עוז (עירובין נ"ג ע"א). ומאוד אשמח אם הדר"ג, אשר ידעתיו לאיש אשר שאר רוח לו, מצורף עם גדולתו בתורה וביראה, ירצה להתחיל בצעדים לקראת המטרה הקדושה והעליונה הזאת, באותו הסדר ואותו הכוון אשר בארתי בזה. ויהי נועם ד' עלינו לכוונן את מעשי ידינו ויתן בלב רבותינו וחברינו הגדולים באה"ק ובחו"ל לשום את לבם הטהור בעומק שכלם וקדושת נפשם את מגמותינו הטהורה היוצאת מקרב לב עמוק המייצר בצרת ישראל ומצפה לישועתו באמת".

²⁷ רואים עד כמה התחשב הרב קוק בדעת רבני וחכמי ישראל בחו"ל, אע"פ שהרמב"ם כותב "אם הסכימו כל החכמים בארץ ישראל", ואולם יש לזכור כי באותה תקופה רובו של העולם התורני וגדולי ישראל עדיין בחו"ל, וגם שייתכן אפילו לדעת הרמב"ם שיש להתחשב בדעת חכמי ישראל הנמצאים בחו"ל ואינם יכולים לעלות לא"י.

ד. חידוש הסנהדרין על רקע הקמת המדינה

מאז כתיבת דברים אלו ועד עתה, חלו שינויים גדולים בעם ישראל. ראש לכל היא הקמת מדינת ישראל, מדינה יהודית בעלת שלטון עצמאי, אשר מרן הרב ראה בזה בחזונו לא רק סימן מובהק לשלב מתקדם בגאולתנו, אלא גם נקודת חיוב להקים סנהדרין שהיא 'מצוה גדולה שבגדולות', וכן הוא כותב במאמרו על הציונות בעיתון הדביר²⁸:

"עלינו לדעת שכאשר ישיב ד' אותנו לארצנו, בדרך של בני חורין העומדים ברשות עצמם, הלא ראשית חובתנו תהיה לכונן מרכז הדת. מן דין תורה נהיה מחוייבים במצוה הגדולה שבגדולות של מינוי שופטים, וראש לכולם סנהדרין גדולה שממנה תצא תורה והוראה לכל ישראל, להחזיר עמוד הגדול הוא יסוד תורה שבעל פה על מכוננו. אז אין לנו להתיירא מפני פריצת הדת, שמא מתוך שיבואו להקל בדבר אחד על העם, יפרצו בעוד דברים הרבה, רק ההיפוך, אנו חייבים להשריש בלב כל העם כולו, גדולת ערך השופטים שבימך, להודיעם שהם עיקר תורה שבעל פה, מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, בטוחים אנחנו שלא תצא שום תקלה מישראל ח"ו מכל מצוות השי"ת ועל אחת כמה וכמה מהמצוה הגדולה שבמצוות שהוא השבת הבי"ד הגדול אל המקום אשר יבחר ד'".

גם בצורך בהסכמת כל חכמי ישראל, הוא אינו רואה קושי גדול בזמן שעם ישראל ישובו לארצם, וכמשי"כ²⁹:

"כי לא נפלאה היא ולא רחוקה שיכריעו כל חכמי ישראל בהיותנו כבר נטועים על אדמתנו, בכל השכלולים המדיניים, ויראו האושר הגדול שיבוא לאומה ע"י החזרת הסמיכה כדעת הריב"ר".

הרב קוק לא זכה לראות בהקמת המדינה, וממילא לא יכל לפעול בעניין חידוש הסנהדרין, ואולם הרב יהודה ליב מימון (פישמן) מחסידי הרב קוק³⁰, אשר מלבד היותו רב מרכזי בתנועת המזרחי שימש כשר הדתות הראשון של מדינת ישראל, ראה בהקמת סנהדרין מטרה ראשונה במעלה של עם ישראל במדינתו המחודשת.

התעוררות זו יצרה לה הדים נרחבים, שחלק מהם באו לידי ביטוי בספרים ובמאמרים שנכתבו באותה תקופה בנושא זה.

²⁸ שנת תר"פ קובץ ז, ט, כ"כ מובאים הדברים ב"אוצרות הראייה" (ח"ב עמ' 928-936). דברים אלו על אף שנכתבו מספר שנים קודם לאגרת הני"ל, יש בהם להאיר דעתו של מרן הרב קוק שהניחם סתומים באגרתו, וכדרכה של תורה "דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר".

²⁹ עיין "אוצרות הראייה" (ח"ב עמ' 932).

³⁰ עיין "שרי המאה" (ח"ו). סדרה זו כתב הרב מימון עצמו, שהיה סופר פורה ונואם מצויין. על חידוש הסנהדרין חיבר ספר מיוחד בשם "חידוש הסנהדרין במדינתנו המחודשת", בהוצאת מוסד הרב קוק בשנת תשי"א, שם כינס את הגיגיו וטענותיו ההלכתיות בנושא זה.

הרב מימון עצמו מספר לנו על אחת מן ההזדמנויות בהם העלה את נושא חידוש הסנהדרין בפומבי בפני גדולי המדינה וראשיה וז"ל³¹:

"העובדה שמקום מנוחתו של הרמב"ם היא בטבריה מעוררת בנו מחשבות, וקרוב לשער, כי מאת ההשגחה העליונה היתה זאת, כי מקום מנוחתו של רבינו יהיה בטבריה, משום שידעים אנו מפי חכמינו (ראש השנה ל"א ע"א), שעשר גלויות גלתה סנהדרין, וגלות אחרונה היתה טבריה, אשר משם (לפי דברי חז"ל) עתידים אנו להגאל ולחדש את הסנהדרין; ואולם ידעה ההשגחה העליונה, כי יהיו אנשים, חכמים וגדולי תורה שיחשבו כי חידוש הסנהדרין יהי רק ע"י משיח בן דוד, וכי קודם בואו אין אנו יכולים ורשאים לחדש את הסנהדרין, ומשום זה קבעה ההשגחה מקום מנוחתו של הרמב"ם על יד טבריה, מכיון שהוא היה הראשון שהכריז: 'כי כל מי שאומר שהמשיח ימנה את הסנהדרין - זה שקר', וכי הדבר תלוי רק בחכמי ארץ ישראל; ומכיון שזכינו כבר, ברוך השם, לראות בימינו ולעינינו את התחדשותה של מדינת ישראל, הריני פונה עכשיו אל ראש הרבנים, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, ואני מבקש ודורש ממנו בעמדו עכשיו על יד מקום מנוחתו של הרמב"ם, כי יקבל על עצמו למלאות אחרי דברי הרמב"ם ולהתייצב בראש ועדה שתבחר פה בטבריה כשביל חידוש הסנהדרין..."

לדאבוני עלי לציין, כי אם מצד הקהל הגדול נתקבלו דברי אלה בהתלהבות, הרי הרבנים, שהיו באותו מעמד, וכתוכם גם ראש הרבנים, לא הגיבו ולא העירו כלום על דרישתי זאת, אבל אחד מן הרבנים החשובים, שדיבר אחרי על אודות הרמב"ם, התנצל לפני על מה שלא נגע כלום בעניין זה, מפני היראה... יכתב הדבר לזכרון, וההיסטוריה תדון ותשפוט..."

אתה הראית לדעת שעל אף כוחו ומעמדו של הרב מימון באותה תקופה, לא עלה בידו לקדם את רעיון הקמת הסנהדרין! עדיין לא אפשר דרא לרעיון כביר זה, ואנן מה נענה בתריה?

אולם יש לחקור מה גרם לזה. על חלק מן הסיבות להתנגדות זו, עמד הרב ד"ר שמעון פדרבוש בספרו "משפט המלוכה בישראל"³². מלבד ההתנגדות

³¹ כתב העת "סיני" (עמוד ת"ק הערה 1). במאמרו "מדי חודש בחודשו" שלאחר מכן נכרך כספר בפני עצמו. ומפאת חשיבות העניין, וכדי לשמור על האוטנטיות שבדבריו הריני מביאו בשלמות, וז"ל בתחילת דבריו:

"מוצא אני לחובה להכניס כאן הערה אחת, שראויה להשמע עכשיו וגם לדורות הבאים, וזוהי: ביום כ"ב טבת, יומיים לאחר שנפתחה תערוכת הרמב"ם ב"מוסד הרב קוק" בירושלים (ביום עשרים שנה זו, יום שנתמלאו שבע מאות וחמישים שנה לפטירתו של הרמב"ם), היה כינוס גדול בטבריה, מסביב לקברו של הרמב"ם. כמוכן, שהיו כמה נואמים מתוך הרבנים, ובראשם הרב הראשי לישראל, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג שליט"א. גם כותב הטורים האלה נתבקש לדבר אודות הרמב"ם, ובתוך דברי הזכרתי את דברי הרמב"ם בהקדמתו ל"פירוש המשניות", מה שהזכרתי בפנים... ואמרת..."

לחידוש הסנהדרין מצד הברור ההלכתי, מוצא הוא סיבות מונעות להקמת הסנהדרין גם בתנאי החיים שאחר קום המדינה, המחנה הדתי הוא מיעוט (בניגוד לימים עברו בו רוב העם נכנע למרותם של חכמי ישראל). וממילא כל תוקפו יהיה רק על החלק הדתי שבעם ישראל, "במקרה הטוב" כל הציבור הדתי כולל ה'חרדי' יסכים למהלך זה.

מגדיל הרב פדרבוש לומר, שאם בכ"ז יקימו את הסנהדרין על אף תחזית זו, ישיגו תומכי חידוש הסנהדרין תוצאה הפוכה מרצונם, כיון שסנהדרין כזו לא תוכר ע"י ממשלת ישראל ותושבי המדינה תהיה מוסד בלא שיעור קומה ובלא יכלת פעולה, ונמצא שהמוסד האמור לייצג תורת ישראל, אין רישומו ניכר בחיי העם, והרי כאן בזיון לתורה.

אמנם, יש מן האמת בטענות אלו. אבל איננו פטורים מלנסות ולמצוא מסילות בין כל תופסי התורה להסכים על הקמת הסנהדרין. אם נצליח בכך לא יהיה זה מוסד קל בעיני העם. ועינינו הרואות כיצד ראשי ממשלה ונבחרי ציבור רצים לפתחם של גדולי תורה, ראשי מועצת חכמי התורה וכד'. וככל שההסכמה בין תופסי התורה תהיה גדולה יותר להקמת הסנהדרין, כך ללא ספק כוחה יהיה רב יותר.

ה. סיכום

נראה שיש מקום לשוב ולעורר בפני חכמי ישראל סוגיה חשובה זו ולברר שוב, אם הגיע העת לחדש את הסנהדרין כקדם³³. ורק מתוך ליבון של חכמי הדור גדולי התורה בימינו נוכל לדעת את המעשה אשר נעשה (שהרי הרמב"ם תלה זאת בהכרעת חכמי ישראל שבדור).
ברצוני לסיים בדברי מרן הרב קוק, המהוים לנו ציון ותמרור בנושא, וז"ל³⁴:

"שמא יאמר אדם, הנה כל אותה השאיפה הגדולה שאפשר לה להיות לאור על דרכינו היא משתברת מפני רעש המחלוקת... על זה אענה, כי לא נפלאות היא ולא רחוקה שיכריעו כל חכמי ישראל בהיותנו כבר נטועים על אדמתינו, בכל השכלולים המדיניים, ויראו האושר הגדול שיבוא להאומה ע"י החזרת הסמיכה (והסנהדרין)".

³² הוצאת מוסד הרב קוק (בתוספת הערות מהרב צבי יהודה הכהן קוק על הספר), פרק עשירי (עמ' 101-92). המאמר סוקר את עניין חידוש הסנהדרין מהיבטים שונים, כאשר בסיומו המחבר דוחה את רעיון חידוש הסנהדרין גם מבחינה הלכתית וגם מבחינת המציאות בשטח.

³³ שהרי רין כאן מחלוקת בין אפשר לאי אפשר בלבד, אלא אם חייבים אנו להקים את הסנהדרין אם לאו. וכדברי "ספר החינוך" (מצוה תצ"א) וז"ל: "וזאת אחת מן המצוות המוטלות על הציבור כולן שבכל מקום ומקום. וציבור הראוי להם לקבוע ביניהם בית דין, ולא קבעו להם – בטלו עשה זה, ועונשן גדול מאוד, כי המצוה הזאת עמוד חזק בקיום הדת".

³⁴ הדביר (קובץ ט'), הובא ב"אוצרות הראייה" (ח"ב עמ' 932).